

Hannes Enlund
FaT
Tutkimuspäällikkö, Fimea

Väestön näkemyksiä lääkkeistä ja hoitoon osallistumisesta

Lääkehoitojen kehittämiseksi on tärkeää selvittää väestön näkemyksiä lääkkeistä. Fimean vuoden 2015 väestökyselyyn vastanneista yli puolet katsoi, että lääkärit määräävät lääkkeitä liian paljon. Vastanneista 83 % halusi keskustella hoitovaihtoehdoista ja 68 % päättää lääkkeen valinnasta yhdessä lääkärin kanssa.

Suomalainen lääkepolitiikka on perinteisesti ollut asiantuntija- ja sidosryhmäkeskeistä. Tässä yhteydessä on harvoin kuultu väestön mielipiteitä ja näkökohtia. Siksi Fimeassa on pyritty selvittämään väestön ja lääkkeiden käyttäjien omia näkemyksiä muun muassa lääkkeiden saatavuudesta, käytöstä ja kustannuksista. Kansallisen itsehoitolääkeohjelman laatimisen yhteydessä vuonna 2013 toteutettiin väestökysely itsehoitolääkkeistä. Syksyllä 2015 kysyttiin reseptilääkkeistä, lääkekorvauksista ja hoitopäätöksiin osallistumisesta.

Vuoden 2015 kyselyssä kohdeväestönä olivat 18–79-vuotiaat suomalaiset. Tutkimus toteutettiin sekä postikyselyinä että internetpaneelin avulla. Postikyselyyn vastasi yhteensä 3 190 henkilöä (40 % otoksesta) ja internet-paneeliin 2 172 henkilöä. Käytännön toteutuksesta vastasi Taloustutkimus Oy. Postikyselyn peruserä on julkaistu Fimea kehittää, arvioi ja informoi -julkaisusarjassa (3/2016).

Lääkkeet ovat hyödyllisiä, mutta niitä määrätään liikaa

Suurin osa vastaajista piti lääkkeitä hyödyllisinä: 90 % katsoi, että lääkkeet auttavat monia ihmisiä elämään parempaa elämää, ja 82 % piti lääkkeiden hyötyjä suurempina kuin niiden riskejä (**kuvio 1**). Toisaalta 61 % oli sitä mieltä, että jos lääkäreillä olisi enemmän aikaa, he määräisivät vähemmän lääkkeitä. Yli puolet vastaajista katsoi, että lääkärit määräävät lääkkeitä liian paljon. Samoin 43 % ajatteli, että lääkkeiden käytössä kannattaisi välillä pitää taukoa. Lähes joka kolmas vastaaja uskoi, että suurin osa lääkkeistä aiheuttaa riippuvuutta.

Vastaajilla oli varsin yhtenävä mielipide lääkkeiden hyödyistä sairauksien hoidossa. Sen sijaan lääkkeiden mahdolliset haitat ja liiallinen käyttö jakoivat mielipiteitä. Toive turhan lääkityksen välttämisestä tuli selvästi esille. Potilaan ja lääkärin välinen kommunikaatio on tärkeää, jotta perustellusti määrätyn lääkkeen tarpeellisuus ei jäisi epäselväksi.

Turhan lääkityksen välttäminen on ensimmäinen askel järkevän lääkityksen toteuttamisessa. Voimassa olevaan lääkepolitiikkaan ja nykyiseen hallitusohjelmaan on kirjattu iäkkäiden monilääkityksen karsimisen tähtäävät toimenpiteet. Niille on selkeä väestön tuki.

Onko uusi lääke parempi kuin vanha?

Vain 2 % vastaajista kertoi käyttävänsä parhaillaan uutta lääkettä, mutta sellaista oli valmis kokeilemaan 68 % vastaajista (**kuvio 2**). Puolet vastaajista piti uusia lääkkeitä vanhoja tehokkaampina ja kalliimpina. Vastaajista 39 % ajatteli, että uusilla lääkkeillä on vähemmän haittavaikutuksia kuin vanhoilla lääkkeillä. Yli 40 % vastaajista ei osannut ottaa kantaa uusien lääkkeiden ominaisuuksiin.

Käsite ”uusi lääkekeksintö” näyttää olevan varsin vaikea tavalliselle kansalaiselle, jolla ei ole tietoa lääkkeiden markkinoille tulon ajankohdasta. Suuri osa vastaajista oli kuitenkin

valmis kokeilemaan uutta lääkettä, joten uusiin lääkkeisiin suhtaudutaan ilmeisen myönteisesti.

Positiivinen suhtautuminen uutuuksiin on omiaan lisäämään niiden odotusarvoa ja plasebovaikutusta. Toisaalta uusien lääkkeiden tullessa markkinoille niiden tehosta ja turvallisuudesta on usein vain vähän vertailevaa tutkimustietoa vanhoihin lääkkeisiin nähden. Etenkin tiedot lääkkeiden pitkäaikaisista vaikutuksista ja turvallisuudesta kertyvät vasta useampien käyttövuosien jälkeen.

Potilaat haluavat osallistua päätöksentekoon

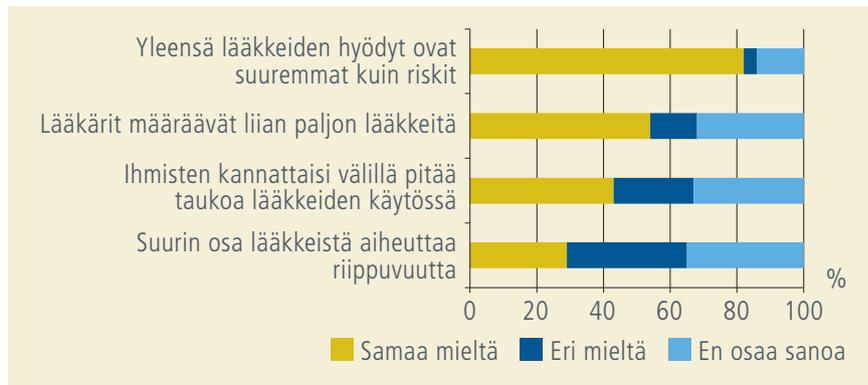
Vastaajista 83 % halusi keskustella hoitovaihtoehtoista ja 68 % päättää lääkkeen valinnasta yhdessä lääkärin kanssa (kuvio 3). Vastaajista vain 9 % kertoi olevansa yleensä hieman pettynyt, jos poistui lääkärin vastaanotolta ilman reseptiä. Apteekissa edullisimmista rinnakkaisvalmisteista halusi keskustella 78 % vastaajista. Naiset ja miehet olivat yhtä usein halukkaita osallistumaan lääkkeen valintaa koskevaan päätöksentekoon. Yli 65-vuotiaista 20–25 % ei osannut ottaa kantaa näihin kysymyksiin, kun tätä nuoremmista vastaava osuus oli alle 10 %.

Suuri osa väestöstä näyttäisi olevan kiinnostunut ja valmis keskustelemaan sekä osallistumaan yhä enenevässä määrin aktiivisena osapuolena hoidon toteutukseen. Tämä on hyvä perusta luottamuksellisen hoitosuhteen rakentamiselle. Erityisen tärkeää tämä on kroonisten kansantautien hoidossa, jossa hoitoon sitoutuminen on monesti ongelmallista.

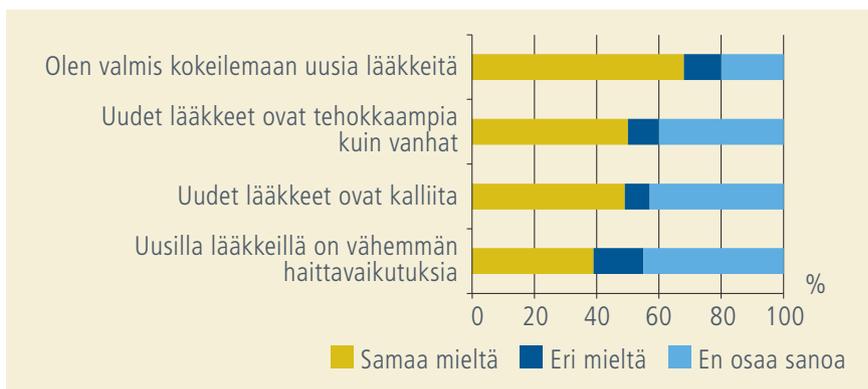
Seurantakyselyitä tulossa

Kyselyn vastausprosentti oli 40 %, joka on korkeintaan tyydyttävä. Vähiten kyselyyn vastasivat nuoret miehet. Nuoret käyttävät yleensä vain satunnaisesti lääkkeitä, ja siten heidän aikaisemmat kokemuksensa ja motivaationsa vastata ovat vähäiset. Kyselyssä vanhimman ikäryhmän edustavuus oli erittäin hyvä. He ovatkin kokeneita lääkkeiden käyttäjiä, ja heillä on runsaasti kokemusperäistä tietoa ja siten näkemystä lääkeasioista.

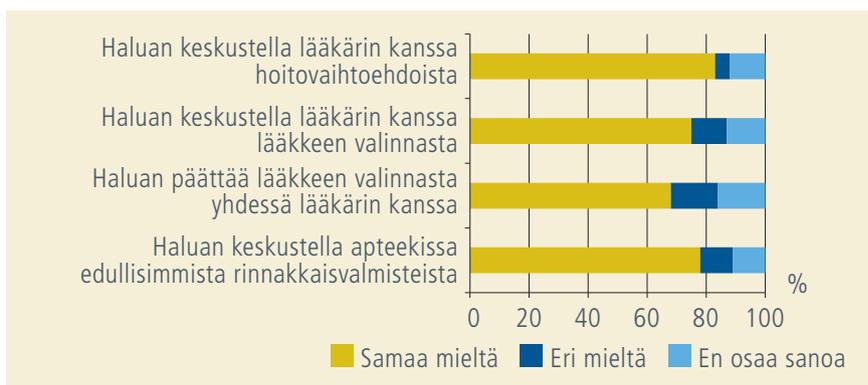
Kuvio 1. Vastaajien käsityksiä lääkkeiden hyödyistä ja haitoista (n = 3 190).

Kuvio 2. Vastaajien mielikuvat uusista lääkkeitä (n = 3 190).

Kuvio 3. Vastaajien halukkuus osallistua lääkehoitoa koskevaan päätöksentekoon (n = 3 190).

Kyselyn tulosten analysointi jatkuu, ja tuloksia tullaan hyödyntämään lääketerapian suunnittelussa ja toteuttamisessa. Väestökyselyjen tekemistä jatketaan säännöllisemmin tulevaisuudessa, jolloin voidaan seurata toimenpiteiden vaikuttavuutta myös väestön näkökulmasta. ●

KIRJALLISUUTTA

- Rikala M, ym. Lääkkeet, lääkekorvaukset ja hoitopäätöksiin osallistuminen – väestön näkökulma. Fimea kehittää, arvioi ja informoi 3/2016. Kuopio: Fimea 2016.

